

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/4 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ 5/4 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:
Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

- Аббасов Беҳзод Бахтиёрович*
1946 – 1965 ЙИЛЛАРДА ФАРҶОНА ВОДИЙСИДА ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯ ИШЛАРИ
ҲАМДА АҲОЛИНИ ЯНГИ ЎЗЛАШТИРИЛГАН ЕРЛАРГА КЎЧИРИШНИНГ
БОШЛАНИШИ 10-21
- Бабалжанов Хасан Бахтиёрович*
ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ДАВРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ОЗИҚ-ОВҚАТ МАҲСУЛОТЛАРИ
ТАЪМИНОТИДА ТОМОРҚА ХЎЖАЛИКЛАРИНИНГ ЎРНИ 22-27
- Саидбобоева Гулзора Нематжоновна*
ГОЭЛРО РЕЖАСИ ВА УНИНГ ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДИДА АМАЛГА ОШИРИЛИШИ 28-36
- Rasulov Ma'murjon Foziljonovich*
O'ZBEKISTONDA XALQARO SAYYONLIKNI RIVOJLANTIRISHDA MADANIY MEROS
OBJEKTLARINING O'RNI 37-42
- Жиянбекова Шарофат Абдикахаровна*
А.С. ПУШКИН НОМИДАГИ САМАРҚАНД ВИЛОЯТИ КУТУБХОНА МАРКАЗИНИНГ ТАШКИЛ
ЭТИЛИШИ ВА ШАКЛЛАНИШИ ТАРИХИ 43-51
- Esonov Ziyodbek Yuldashevich*
FARG'ONA VODIYSI QORAQALPOQLARI HUNARMANDCHILIGI TARIXIDAN 52-58
- Фарманова Гульнара Комилевна*
ИЗ ИСТОРИИ ПЕРВЫХ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ РАБОТ И ИССЛЕДОВАНИЙ НА
АФРАСИАБЕ 59-65
- Turaev Sherzod Gulboy ugli*
DESCRIPTION OF CHARACTERISTICS AND TYPES OF LIVESTOCK FARMING OF SURKHAN
OASIS IN B.H. KARMISHEVA RESEARCH 66-71
- Сотиболдиев Файратжон Отамирзаевич*
ИНТЕРНЕТНИНГ ТАЪЛИМ ТИЗИМИГА КИРИБ КЕЛИШИ ТАРИХИ: МУАММО ВА
ЕЧИМЛАР 72-78
- Rasulov Azizkhon Mukhamadqodirovich*
ЎЗБЕКИСТОННИНГ МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИ ТАРИХИ МАНБАЛАРИНИНГ УМУМИЙ
ТАВСИФИ 79-90
- Абдуллажанова Нигорахон Турдалиевна*
БЕРУНИЙ ВА ИБН СИНО ҲАЁТИ ВА ИЛМИЙ МЕРОСИ ТАРИХШУНОСЛИГИДАН 91-95
- Дониёров Носиржон Абдухолиқ ўғли*
ЎЗБЕК ТИЛИ ВА ИМЛО СИЁСАТИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР ТАРИХИДАН 96-102

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

- Юлдашев Обиддин, Махлиё Мамбетқулова*
ИСЛОМИЙ СУҒУРТА (ТАКАФУЛ) ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 103-109

<i>Фозилов Умид Закирович</i> БОШҚАРУВ ХОДИМЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ОҚИЛОНА БАҲОЛАШ ТАШКИЛОТ БОШҚАРУВ ТИЗИМИ САМАРАДОРЛИГИНИНГ АСОСИ	110-118
<i>Shoyev Davronbek Axmadjonovich</i> BOSHQARISH SIFATINI OSHIRISHDA “MENEJMENT LABORATORIYASI”NI TASHKIL QILISHNING O‘RNI	119-125
<i>Орзукулова Зумрад Абдуҳолиқ қизи</i> ТРАНСПОРТ-ЛОГИСТИКА ХИЗМАТЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ МЕХАНИЗМЛАРИ	126-133
<i>Djurakulov Shoxrux, Isaxonova Mohinur</i> O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOT VA UNI TAKOMILLASHTIRISH IMKONIYATLARI	134-139
<i>Raxmatullayeva Feruza Azimovna, Sharobiddinov Ahrorbek Qosimjon o‘g‘li</i> YALPI HUDUDIY MAHSULOT SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI	140-146
<i>Ёдгорова Шахноза Хайридиновна</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ВА ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРДА ТЎҚИМАЧИЛИК САНОАТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ТАЖРИБАЛАРИ	147-155
<i>Qurbonov Ma‘murjon G‘ayrat o‘g‘li</i> ASOSIY ISHLAB CHIQRISH KO‘RSATKICHLARINI TAKOMILLASHTIRISH USLUBIYATI	156-166
<i>Nurullayev Hoshimjon Hamidovich</i> BUXORO VILOYATINING NOMODDIY-MADANIY MEROSONING O‘ZBEKISTON TURIZMI RIVOJLANISHIDAGI ANAMIYATI	167-172
<i>Маматов Бахадир Сафаралиевич</i> РИВОЖЛАНГАН ВА РИВОЖЛАНАЁТГАН МАМЛАКАТЛАРНИНГ ПЕНСИЯ ТАЪМИНОТИ ТИЗИМИ ТАЖРИБАЛАРИ	173-188
<i>Ғойипназаров Санжар Баходирович</i> ИНСОН КАПИТАЛИНИ РАҚАМЛИ РИВОЖЛАНТИРИШ ДРАЙВЕРЛАРИНИНГ ИНСТИТУЦИОНАЛ МОДЕЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	189-195
<i>Садинов Азиз Зиядуллаевич</i> ЧИҚИНДИ МАҲСУЛОТЛАРИНИ ҚАЙТА ИШЛАШНИ ТАШКИЛ ЭТИШДА ТЕХНОЛОГИК ЖАРАЁНЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	196-203
<i>Қурбонова Раҳима Жамшедовна, Мирзаева Ширин Нодировна, Хакимов Дамир</i> ИЖТИМОЙ КАПИТАЛНИ ЎЛЧАШДА ИЖТИМОЙ ТАРМОҚЛАР ВА ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ РОЛИ	204-216
<i>Asatxodjayeva Shoira Shukurullayevna, Maxmudov Muxammadqodir Muzaffar o‘g‘li</i> YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA UNGA INVESTITSIYALARNI YO‘NALTIRISH ZARURIYATI	217-222

Исломов Алишер Бахтиёр ўғли
БУХГАЛТЕРИЯ АУТСОРСИНГ ХИЗМАТЛАРИНИ КЎРСАТИШДА ПРОФЕССИОНАЛЛИКНИ
ТАЪМИНЛАШ 223-229

Agzatova Nargiza Garurovna
SPECIFICS OF ETHNOGRAPHIC TOURISM AND ETHNIC TOURISM IN UZBEKISTAN 230-237

Муродова Дилноза Чориевна
ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛИШ БЎЙИЧА ХОРИЖ
ТАЖРИБАСИ ВА УНИНГ АМАЛИЙ АҲАМИЯТИ 238-245

Khodjaeva Shodiyabonu Abitdjanovna
QISHLOQ XO'JALIGIDA AGROMARKETING TIZIMINING AHAMIYATI VA UNING
FUNKSIYALARI 246-250

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Нуруллаева Зулхумор Сидаматовна
МИЛЛИЙ ВА УМУМИНСОНИЙ МАДАНИЯТ ТИЗИМИДА МАҚОМ САНЪАТИНИНГ
ЎРНИ 251-259

Ibroximov Sarvar Mo'yudinjon o'g'li
IJTIMOIY-GUMANITAR VA MUTAXASSISLIK FANLARNI INNOVATSION PEDAGOGIK
TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISH ORQALI TALABALARDA FUQAROLIK POZITSIYASINI
TAKOMILLASHTIRISH 260-265

Yuldashev Ibroxim To'uchiyevich
MOVAROUNNAHR VA XUROSONDA MINIATYURA SAN'ATINING ADABIYOT BILAN O'ZARO
UYG'UNLIGI VA G'OYAVIY ESTETIK VA AXLOQIY TASAVVURLARINING
MUSHTARAKLIGI 266-271

Khamdamova Sitora Safarovna
MARKAZIY OSIYO XALQLARI TARIXIY TARAQQIYOTIDA KROSS-MADANIYATINING O'ZIGA
XOSLIGI 272-277

Абдуллаев Джасур Абдиваит ўғли
ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ КЛАССИФИКАЦИИ КАЧЕСТВ СОВЕРШЕННОГО
ЧЕЛОВЕКА 278-283

10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Xasanov Akbarjon Abdurashidovich
O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA MILLIY KONSEPTOSFERANI VOQELANTIRUVCHI LINGVISTIK
BIRLIKLAR BO'YICHA AMALGA OSHIRILGAN TADQIQOTLAR 284-292

Qurbonova Muharram Jurabekovna
XURSHID DAVRON SHE'RIYATINING TIL XUSUSIYATLARI 293-297

Сафарова Замира Рустамовна
ИНГЛИЗЧА ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАР ТАРКИБИДАГИ ИНСОН НОМЛАРИНИНГ ЭТИМОЛОГИК
ТАСНИФИ 298-304

Gubaydullin Artur Faridovich
THE NUANCES OF HUMOR TRANSLATION IN TERRY PRATCHETT'S 'GOOD OMENS' 305-313

Tuxtayeva Dildora Zokirovna, Baxtiyorova Malikabonu Shavkat qizi
ETEL LILIAN VOYNICHNING "SO'NA" ASARIDA BOSH QAHRAMONLAR DINAMIKASI ... 314-318

Seytnazarova Injayim Erjanovna
TILEWBERGAN JUMAMURATOV ASARLARIDA UNDA MALARNING USLUBIY
QO'LLANILISHI 319-325

Асадова Дилбархон
ЎРХОН ПАМУҚНИНГ "ҚОРА КИТОБ" РОМАНИДА "ЎЗЛИКНИ ИЗЛАШ" МОТИВИ 326-342

Khusanov Eldor Davlat o'g'li
BUYUK BRITANIYA VA AMERIKA INGLIZ SHEVALARINING O'XSHASH VA FARQLI
JIHATLARI 343-348

12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР

Утемурастов Махмут Ажимурастович
ЖАМИЯТДА ХУҚУҚИЙ ОНГ ВА ХУҚУҚИЙ МАДАНИЯТНИ ЮКСАЛТИРИШ – ХУҚУҚИЙ
ДЕМОКРАТИК ДАВЛАТ БАРПО ЭТИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ 349-355

Шымбергенова Улзада
ТЕРГОВ ҲАРАКАТЛАРИДА ВОЯГА ЕТМАНЛАРНИНГ ХУҚУҚ ВА МАНФААТЛАРИНИ
ҲИМОЯ ҚИЛИШДА ПЕДАГОГ (ПСИХОЛОГ)НИНГ РОЛИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 356-362

Полвонов Нажмиддин Аслиддинович
ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА МОЛ-МУЛКНИ МУСОДАРА ҚИЛИШ МАҚСАДИ ВА УНИНГ ЎЗИГА
ХОС ЖИҲАТЛАРИ ТАҲЛИЛИ 363-372

Мирзаев Шухрат Шавкатович
КАТЕГОРИЯ «ДЕЙСТВИЕ ПРАВА»: ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ И ПРЕДЕЛЫ 373-382

Муҳаммадиев Сарвар Асқар ўғли
"ЖИНОЯТ НАТИЖАСИДА ЕТКАЗИЛГАН ЗАРАРНИ УНДИРИШДА РАҚАМЛАШТИРИШ
ИМКОНИАТЛАРИДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ МАСАЛАЛАРИ" 383-392

Махмудов Суннат Азим ўғли
ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШ АСОСИ СИФАТИДА ЯРАШУВ ВА ХУСУСИЙ АЙБЛОВНИНГ
ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ 393-399

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Farrux Axmedov
XALQARO TAJRIBALAR ASOSIDA KURASHNI RIVOJLANTIRISH 400-409

Музафарова Саодат Хайдаровна
ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ АЛЛОМАЛАРИ МАЪНАВИЙ МЕРОСИДА МУСИҚА ВА УНИНГ
ЭСТЕТИК АҲАМИЯТИ 410-415

<i>Xaydarova Iroda Nizomiddinovna</i> BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARI TALAFFUZINI TAKOMILLASHTIRISH NUQTAYI NAZARIDAN 2020-2021 O'QUV YILI FAN DASTURLARI VA MATERIALLARI TAHLILI ...	416-421
<i>Шукурова Нафиса Алишеровна</i> ЗАМОНАВИЙ ВОЛЕЙБОЛГА ХОС ҲИМОЯ ҲАРАКАТЛАРИНИ МОДЕЛЛАШТИРИЛГАН ТАРТИБДА ШАКЛЛАНТИРИШ	422-427
<i>Nigmanov Bori Botirovich</i> FUTBOLCHILARNI TAKTIK TAYYORLASHDA HARAKATLI O'YINLARNING AHAMIYATI	428-433
<i>Муродова Дурдона Раимжон қизи</i> БЎЛАЖАК МУСИҚА ТАЪЛИМИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ БАДИИЙ-ЭСТЕТИК КОМПЕТЕНТЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯСИ	434-438
<i>Axmedov Alisher Nosir o'g'li</i> ANSAMBL BILAN ISHLASH METODLARI VA TAMOYILLARI	439-447
<i>Saparboyeva Dilshoda Sobir qizi</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA INSON QADRINI ULUG'LASH MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI	448-452
<i>Mansurbekova Feruza Gayratovna</i> BOLALAR XORLARI BILAN ISHLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	453-456
<i>Xodjayev Bolta Qurbonovich, Xojiyeva Matluba Shukurovna</i> O'QITUVCHI MEHNATNI ILMIY ASOSDA TASHKIL ETISH YO'LLARI	457-465
<i>Atamuratova Munira</i> O'ZBEK GURUHLARIDA INGLIZ TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O'QITISHDA MADANIY ASPEKTDAN FOYDALANISHGA OID ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA INTERFAOL METODLAR TAVSIFI	466-471
<i>Нурилло Эминов</i> ХОРАЗМ ДОСТОНЛАРИНИНГ МОҲИР ИЖРОЧИСИ ОТАХОН МАТЁҚУБОВНИНГ ИЖОДИГА БИР НАЗАР	472-476

Qurbonova Muharram Jurabekovna

Samarqand davlat universiteti 1-bosqich magistranti

Tel:+998974085234, e-mail: muharramqurbonova2@gmail.com

XURSHID DAVRON SHE'RIYATINING TIL XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. Bu maqola o'zbek tilshunosligida til unsurlari, sintaktik figuralar va bular orqali adabiyotda ularning ahamiyatini izohlaydi. Badiiy asarda ijodkor o'z individual qarashlarini ochib berish uchun turli xil o'xshatishlar, til unsurlaridan foydalanadi. Shoir Xurshid Davron ijodini o'rganar ekanmiz, xalqona ruh bilan birga tarixiylik yetakchi o'rinni egallaganining guvohi bo'lamiz. Shoir bu tarixiy, ijtimoiy, milliy qarashlarini ifodalash uchun ko'pgina til unsurlaridan foydalangan hisoblanadi. Shuning uchun ham uning leksikasi boy va rang-barangdir. Uning ijodi orqali til va adabiyotning aloqasi uzviyligi ham tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: omonim, sinonim, antonim, paronim, ko'k(osmon), til, lingvopoetika, uslub, emotsional, frazema.

Курбанова Мухаррам Джурабековна

1-курс магистрант Самаркандского государственного университета

Телефон: +998974085234, электронная почта: muharramqurbonova2@gmail.com

ЯЗЫКОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПОЭЗИИ ХУРШИД ДАВРАН

Аннотация. В данной статье объясняется значение языковых элементов, фонетических явлений, омонимов и синонимов в литературе в узбекском языкознании. В стихотворении поэт использует различные сравнения и языковые элементы, чтобы раскрыть свои индивидуальные взгляды. Изучая творчество поэта Хуршида Даврана, мы можем убедиться, что наряду с народным духом историчность занимает ведущее место. Поэт использовал множество языковых элементов для выражения своих исторических, социальных и национальных взглядов. Именно поэтому его лексикон богат и разнообразен. Отношения между языком и литературой также анализируются в его произведениях.

Ключевые слова: омоним, синоним, антоним, пароним, небо, стиль, язык, лингвопоэтика, эмоционал, фразема.

Kurbanova Muharram Jurabekovna

1st graduate student of Samarkand State University

Phone: +998974085234, e-mail: muharramqurbonova2@gmail.com

LANGUAGE CHARACTERISTICS OF KHURSHID DAVRON'S POETRY

Abstract. This article explains the importance of language elements, phonetic phenomena, homonyms and synonyms in literature in Uzbek linguistics. In the work of poem, the creator uses various similes and language elements to reveal his individual views. Studying the work of the poet Khurshid Davron, we can witness that together with the folk spirit, historicity occupies a leading place. The poet used many language elements to express his historical, social and national views. That is why its lexicon is rich and varied. The relationship between language and literature is also analyzed through his works.

Key words: homonym, synonym, antonym, paronym, sky, style, language, linguopoetics, emotional, phraseme.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3SI4Y2023N37>

Kirish. Xurshid Davron o‘zbek tili boyliklaridan juda keng foydalanadi. Shuning uchun ham uning leksikasi boy va rang-barangdir. Shoir doim original, yangi tashbehlar topib, ularni lirikaning badiiy-estetik quvvatini oshirishga xizmat qildiradi.

Shoir ijodiga nazar tashlar ekanmiz, xalqona ruh bilan birga tarixiylik yetakchi o‘rinni egallaganining guvohi bo‘lamiz. Shoir bu tarixiy, ijtimoiy, milliy qarashlarini ifodalash uchun ko‘pgina til unsurlaridan foydalangan hisoblanadi. Albatta shoir yashayotgan davr ham uning ijodi mavzusiga turtki bo‘ladi desak, mubolag‘a bo‘lmaydi. Yozuvchi Ulug‘bek Hamdam ta‘kidlaganidek: “She‘r, umuman, har qanday san‘at asari ana shu muhit kayfiyatdan o‘sib chiqadi...”[2.20]. Darhaqiqat, shoir ijodi shundayki, uning asarlari davrlar osha yashaydigan kuchga ega.

Adabiyotlar tahlili. Shoir ijodi bo‘yicha ilmiy ishlar Nusratilloeva D. “Xurshid Davron she‘rlarida tildan foydalanish mahorati”(2021), Quronov S. “Xurshid Davron ijodida lisoniy vizual tasvir”(2021), Husainova F. “Xurshid Davron she‘rlarida vatanparvarlik va ozodlik ohanglarining ayrim xalqona lingvopoetik talqini”(2021), Tojiboyeva D. “Xurshid Davron she‘riyatida poetik timsol”(2009) kabi maqolalarida xulosalangan hisoblanadi.

E‘tirof etmoqchi bo‘lganim shuki, shoir ijodi til xususiyatlarini o‘rganishdan avval, uning nechog‘lik ona tiliga bo‘lgan ehtiromini so‘zga olmog‘imiz lozim deya o‘yladim. “Umuman, X.Davronning barcha she‘riy asarlari katta badiiy qimmatga ega. Shoir o‘z she‘riy satrlarida xalqning asriy orzusi bo‘lgan ozodlik, erk, vatanparvarlik ohanglarini kuylaydi va ularga qanday erishish, asrab-avaylash yo‘llarini ko‘rsatib o‘tadi. Bu yo‘lda u so‘zni topib-topib, o‘z o‘rnida qo‘llaydi, so‘zga, ijodga katta mas‘uliyat bilan qaraydi. O‘zbek xalqining katta boyligi bo‘lgan ma‘nodosh, shakldosh, o‘zakdosh so‘zlardan, xalq maqol va frazemalaridan ustalik bilan foydalanadi. Bular esa misrada xalqona ohang, ta‘sirchanlik, badiylik bag‘ishlaydi”[4.90] – deydi F.Husainova o‘zining maqolasida.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqola tadqiqoti davomida umumilmiy kuzatish, tavsiflash, taqqoslash, kontekstual, lingvostatistik va stilistik tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Yuqoridagi fikrlarni o‘qib shuni ta‘kidlash mumkinki, ijodkor tilimizga xos unsurlardan yetarli darajada foydala olgan.

Tahlillar va natijalar. Ijodkor tilimizga xos bo‘lgan so‘zlarning shakl va ma‘no munosabatiga ko‘ra turlari – omonim, sinonim, antonim va paronim so‘zlarni o‘z o‘rnida va o‘ziga xos tarzda qo‘llagan. Sinonimlar yozuvchining so‘z qo‘llashdagi individual xususiyatlarini namoyon etuvchi muhim lug‘aviy birliklardir. Sinonimlarning badiiy nutq jarayonidagi o‘rni tushunchani turli darajalarda ifodalashi bilan belgilanadi. Chunki sinonimik qatordagi so‘zlar tushunchaning belgisini turli daraja bilan ifodalaniishi, emotsional bo‘yoqdorligiga ko‘ra o‘zaro farqlanishi mumkin[3.4]. Bu xususiyatlar esa badiiy asarda fikrni rang-barang ifodalash imkonini beradi.

Har qanday badiiy asar, avvalo, sinonimlarga boyligi bilan xarakterlanadi. Chunki sinonim soʻzlarning har birida oʻziga xos maʼno nozikliklari boʻlib, ular muayyan vaziyatda, nutqning yoʻnalishiga mos holda qoʻllaniladi. Shunday matnlar boʻladiki, unda qoʻllanilgan soʻzning boshqa sinonimi bilan mutlaqo almashtirib boʻlmaydi. Bu holat soʻzlarga xos umumiy xususiyatlardan boʻlib sinonimlarda esa yanada yorqinroq gavdalanadi.

Masalan, “Bahordan bir kun oldin” sheʼriy toʻplamidan oʻrin olgan sheʼrlaridan shu aniqlandiki, shoir **sinonim** soʻzlardan turli oʻrinlarda mahorat bilan foydalangan hisoblanadi. Birgina *osmon* soʻzining *koʻk*, *samo*, *falak*, *gumbaz* kabi variantlarini qoʻllaydi. Masalan, “Orzu haqida rivoyat” sheʼrida *osmon* soʻzining *koʻk*, *samo* kabi maʼnodoshlari qoʻllangan:

Bir odam yashardi gʻarib, xokisor,
Koʻzin yerdan uzmay yashardi...
Ammo
Har bir odamzotning oʻz taqdiri bor:
Uni asir etdi bir kuni *samo*.

Koʻrinadiki, bu misralarda avvalo ohangdorlikni taʼminlash va qofiyani toʻgʻirlash maqsadida shoir avvalgi misradagi *ammo* soʻziga qofiyadosh boʻlgan *osmonning* sinonimi – *samoni* tanlaydi.

Xuddi shu sheʼrning keyingi bandiga eʼtiborimizni qaratsak:

U qanot yasadi,
Dil toʻla orzu,
Yuksak qoyalardan talpindi *koʻkka*.
Biroq qulayverdi qora yerga u
Xuddi qush duch kelib qolgandek oʻqqa.

Bu bandda esa *osmonning* sinonimi *koʻk* qoʻllanilgan. Shoir bu soʻzni qoʻllashishining bir necha sabablari boʻlib, avvalo, qofiya talabi bilan *oʻq* soʻziga monad keladi. Qolaversa, X.Davron ijodida tarixiylik yuqori darajada ekanligini hisobga olsak, turkiy xalqlar *osmonni koʻk* deb atashgan.

Shoirning ushbu misralariga eʼtibor qarataylik. Sheʼr matniga *osmon*, *samo*, *koʻk* sinonimik soʻzlarini qoʻyib koʻraylik.

Kechir, asrim,
Senga inonmay
Sen toptagan dilga inondim.
Sen *falakka* quyosh oʻrnida
Olib chiqqan zotlardan tondim.

Osmonni qoʻyib koʻrsak: Sen *osmonga* quyosh oʻrnida Olib chiqqan zotlardan tondim – qandaydir salbiy munosabat, yaʼni *osmonga* olib chiqmoq iborasini eslatadi.

Samoni qoʻyib koʻrsak: Sen *samoga* quyosh oʻrnida Olib chiqqan zotlardan tondim – *samoga* chiqarmoq uslubiy tomonlama gʻalizlik keltirib chiqarmoqda.

Koʻkni qoʻyib koʻrsak: Sen *koʻkka* quyosh oʻrnida Olib chiqqan zotlardan tondim – bunda esa ritm buziladi, yaʼni misralardagi hijolar soniga qaraydigan boʻlsak, oxirgi ikki misra 9 hijodan tashkil topgan.

Shoir uchun eng maqbul soʻz haqiqatan ham *falak* boʻlib, ham semantik, ham uslubiy, ham shakliy tomondan mos kelgan.

Shoir she'rlarida nafaqat til uchun xos bo'lgan sinonimlarni, balki kontekst bilan bog'liq sinonimlarni ham qo'llaydi. Kontekstual sinonimlarni yaratish shoir tafakkur olami bilan chambarchas bog'liq. Matniy sinonimlarda so'zning asl ma'nosidan uzoqlashilmagan holda ko'chma ma'noda ishlatilishi natijasida erishilgan. Fikrimizni osmon semasini ifodalovchi *gumbaz* haqida davom ettiramiz. Gumbazning lug'aviy ma'nosiga e'tibor qaratsak, qubba shaklidagi tom ma'nosini ifodalaydi va odatda bizning ko'z oldimizga tarixiy binolarning, madrasa-yu maqbaralarning rovoqi keladi, ular asosan ko'k rangga bo'yalgan bo'ladi. Ana shu xususiyatiga ko'ra *gumbaz* osmon semasiga yaqinlashadi. Shoirning "Bibixonim" she'rida aynan shu manzara tasvirlanadi, ajratilgan bo'lak tarzida, ya'ni *niliy osmonga – ko'k gumbazga* deb qo'llagan:

Bola har kun kelar oqshomda,
tut tagiga borib o'tirar
Va sarhadsiz niliy osmonga –
ko'k gumbazga boqib o'y surar.

Shoir she'rlarini kuzatar ekanmiz, ayrim fonetik hodisalardan ham foydalangan.

Podshohlarga shoirmas, qullar –
Qullar kerak, jallodlar kerak,
Shoir eksa dillarga gullar,
Majaqlovchi **sallotlar** kerak.

She'rning so'nggi misrasida kelgan *sallot* so'zi aslida soldat bo'lib, xalq tilida shunday ishlatiladi. Shoir ikkinchi misrada qo'llangan *jallod* so'ziga qofiyani ta'minlash maqsadida *sollat* shaklidan foydalangan. Agar *soldat* shaklini qo'llanganda she'rning ohangdorligi buzilardi. Demak, ijodkor so'zning sheva variantini qo'llab, ham xalqonallikka, ham badiiylikka erisha olgan.

She'rning keyingi bandida qo'llangan *sollot* ham xuddi shu maqsadda tanlangan:

Shoirlarni otgan jallodlar
Bugun yashar nafaqasin yeb.
O'lgan shohga sodiq **sollotlar**
Xat bitishar: "Biz tayyormiz" deb.

Xurshid Davron she'riyati matnida o'z uslubiga xos tarzda "o'q", "osmon", "qo'rquv", "tog", "hurlik", "xanjar", "quyosh", "bolalik", "qon", "vatan", "qul", "bog", "qushlar", "dengiz", "so'z", "dushman", "ozodlik" kabi umumiste'moldagi so'zlar tez-tez ishlatiladi. Shoir tarixiy asarlarida ham turkiy, arabiy, forsiy so'zlarni ko'p ham ishlatavermaydi. Shoir leksik qatlamidagi so'zlar goh o'z ma'nosida, goh ma'nosini o'zgartirib ko'p ma'noli so'z ko'rinishida ifoda etiladi.

Xulosalar. Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, O'zbekiston xalq shoiri Xurshid Davron she'rlarini o'rganar ekanmiz, til vositalaridan o'ziga xos tarzda foydalanib, ularga yangi ma'nolar yuklaganining guvohi bo'lamiz. Umuman olganda, badiiy asarning mutolaasi jarayonida, bu jarayonda tahlilida adabiyot va tilning bevosita bog'liqligini, ularning go'yo qush muvozanatini saqlovchi ikki qanotga o'xshash ekanligini anglaymiz. Tilimizda mavjud bo'lgan har bir element she'riyatda badiiy asarning ruhini, nafasini yoritib turishi tadqiqotlarimizdan ma'lum bo'ladi. Shoir Xurshid Davron ijodi ham rang-baranglikka boy, u tilning har bir unsuridan o'ziga xos tarzda, mohirona foydalanadi.

Адабиётлар/ Литература/ References:

1. Davron X. Bahordan bir kun oldin. –Toshkent: Sharq, 1997. –B 223.
5. Hamdamov U. Davr ruhining she'riyatda aks etishi. /O'TA.2001.№20-22-b.
6. Hojiev A. O'zbek tili sinonimlarining izohli lug'ati. – Toshkent: O'qituvchi, 1974.
7. Husainova F. Xurshid Davron she'rlarida vatanparvarlik va ozodlik ohanglarining ayrim halqona lingvopoetik talqini./Xurshid Davron ijodining ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati respublika ilmiy konferensiyasi.–Toshkent, 2021. 90-95-b.
8. Nusratilloeva D. Xurshid Davron she'rlarida tildan foydalanish mahorati. Xurshid Davron ijodining ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati respublika ilmiy konferensiyasi. –Toshkent, 2021.80-86-b.
9. Tojiboeva D. Xurshid Davron she'riyatida poetik timsol. / O'TA. 2009. №6. 69-71-b.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ 5/4 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).